

INLEIDING

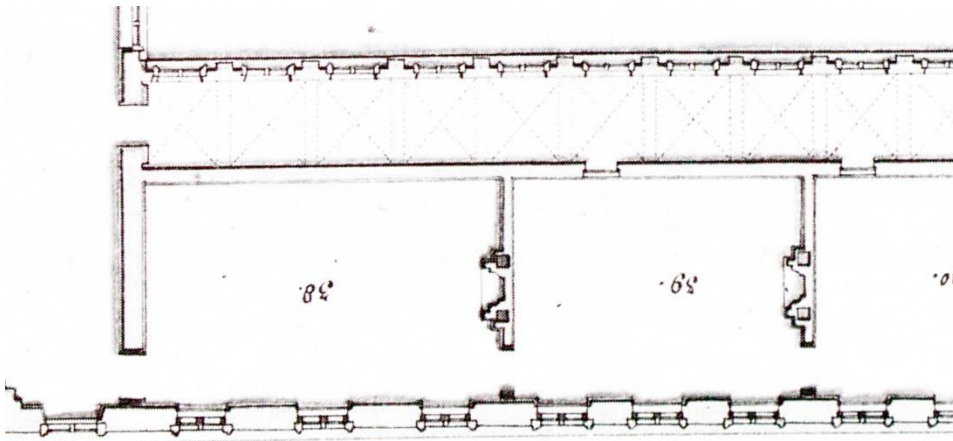
In opdracht van Defensie is op maandag 9 april 2018 door een bouwhistoricus van BAAC bv een bezoek gebracht aan het hoofdgebouw (gebouw A) van de Koninklijke Militaire Academie in Breda. Dit naar aanleiding van werkzaamheden die werden verricht in één van de vertrekken in dat gebouw. Het betrof kamer 123 op de eerste verdieping van de zeventiende-eeuwse zuidvleugel van het pand. Deze kamer wordt ingericht bij wijze van mock-up ten behoeve van een grote renovatie. Er zijn bouwhistorische waarnemingen verricht daar waar kijkgaten in de vloer van de ruimte zijn gemaakt. Er is dus kennis verzameld over de balklaag onder kamer 123. Daarnaast zijn op de posten van de toegangsdeur verfmonsters verzameld ten behoeve van het onderzoek van de daarop aanwezige verflagen.

Uitgangspunten

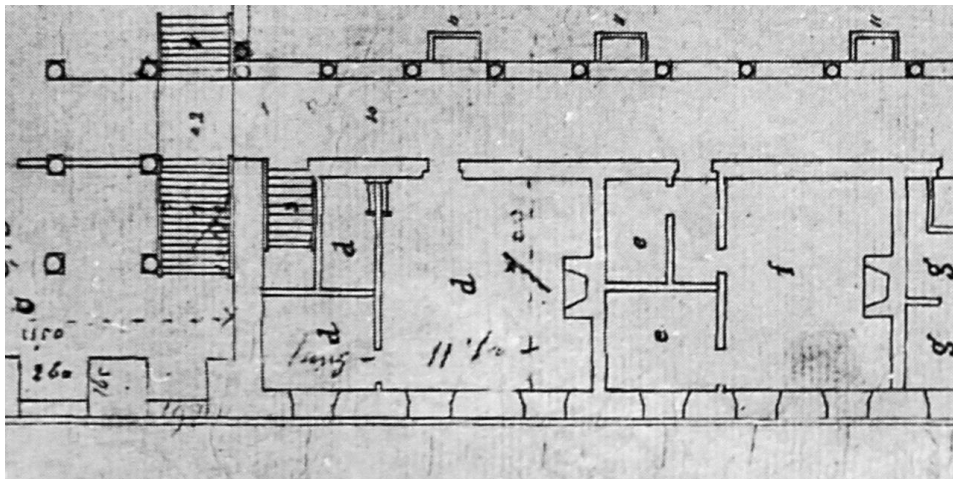
In 2013 heeft een inventarisatie plaatsgevonden van de in het gebouw aanwezige vloeren, balklagen en plafonds. Dit is gedaan op basis van veldwerk en het raadplegen van historisch beeldmateriaal. Resultaat was een rapportage op basis waarvan planvormers in staat werden gesteld (technische installaties) te ontwerpen met oog voor de monumentale waarden van het gebouw. In voorliggende notitie is aanvullende informatie verzameld over delen van de vloer en van de vloerconstructie. Verfmonsters zijn verzameld ten behoeve van laboratoriumonderzoek dat niet door BAAC wordt uitgevoerd.

Historisch beeldmateriaal

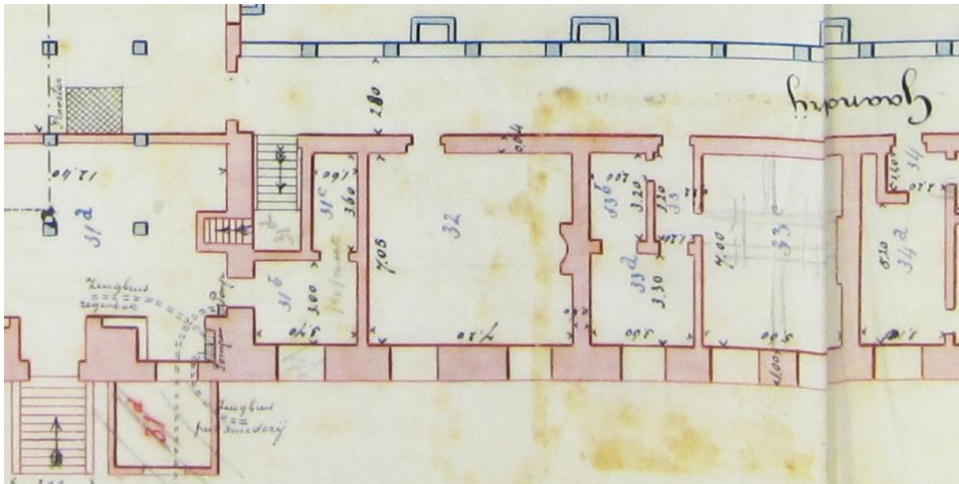
Vanaf het jaar van de oudste weergave van de ruimte (tekening 1768) is het vertrek in hoofdopzet onveranderd gebleven.

Afbeelding: Uitsnede van de begane grond/bel-etage op een tekening uit 1768. Vertrek 39 heeft een stookplaats geflankeerd door rookkanalen die vanuit het souterrain komen.

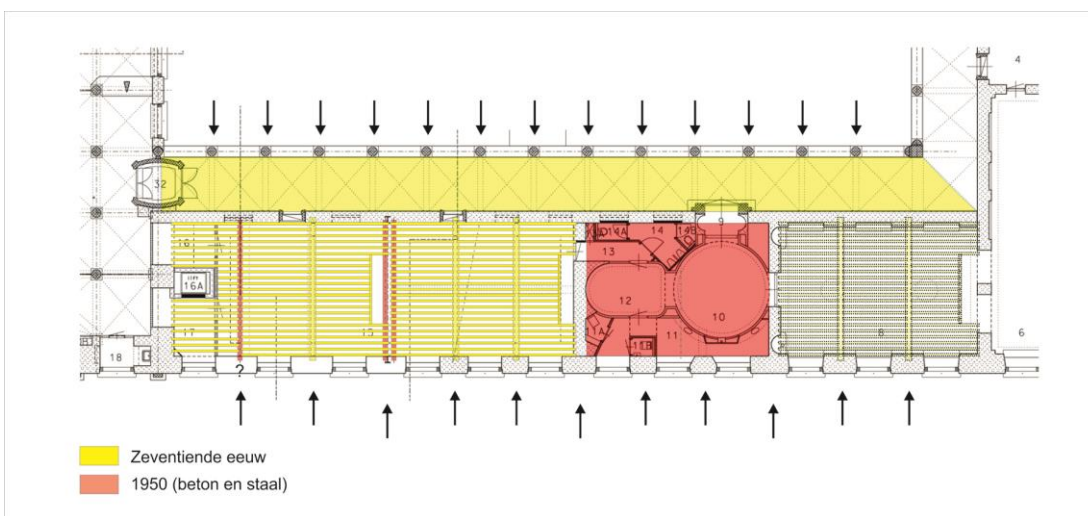
Afbeelding: Uitsnede uit een tekening uit 1826 met in hoofdlijn dezelfde stookplaats weergegeven.

Afbeelding: Uit een detail van een tekening uit omstreeks 1885 is de stookplaats op de begane grond/bel-etage verdwenen.

Afbeelding: Opname tijdens een recente verbouwing op de begane grond/bel-etage waarin we de situatie op de tekening uit circa 1885 herkennen.

Afbeelding: Weergave van de vloerconstructie boven de begane grond/bel-etage in de rapportage uit 2013. In 2018 is de raveling in de vloerconstructie blootgelegd en is een kijkgaatje gemaakt boven de eerste moerbalk links daarvan.

Bouwhistorische waarnemingen ter plaatse van de raveling

De raveling in de vloerconstructie is met een breedte van ongeveer 2,4 meter, fors te noemen. Het raveelgat is zo'n 46 centimeter diep en biedt daarmee net voldoende ruimte voor het restant van de stookplaats/het rookkanaal. De grenenhouten raveelbalk is 9,5 bij 15 centimeter breed. De balk is gepend in dwarsbalken in de bintrichting van de vloer. De dwarsbalken zijn fors en meter 12 x 24 centimeter. De raveelbalk is aan de onderzijde met deze dwarsbalken uitgelijnd. Hierdoor ontstaat precies genoeg ruimte om de kinderbinten van de vloerconstructie (gemiddeld 11,5 x 10 centimeter) op de raveelbalk te leggen. Al deze balken zijn in grenenhout uitgevoerd. Het hout is vrij zorgvuldig gekantrecht. Ter plaatse van de raveelbalk zijn oude vloerdelen aangetroffen (messing en groef, 32 millimeter dik) die nog met gesmede spijkers zijn bevestigd.

Het uitsparing in de vloer biedt ruimte aan een trapeziumvormige bakstenen vloer. Vermoedelijk het fundament voor een oude stookvloer. De trapeziumvorm zien we al op de oudste tekening uit 1768. Het metselwerk is hier opgetrokken met handgevormde bakstenen. De steenformaten zijn 23 x 10,5 x 4 centimeter. Aan de gangzijde verkeert dit metselwerk in oorspronkelijke staat. Aan de kant van de buitengevel is metselwerk vernieuwd. De afschuining heeft hier het karakter van een klampmuurtje. Stenen zijn met een breedte van 7,5-8 centimeter beduidend kleiner. Aan weerszijden van dit metselwerk zijn rookkanalen gemetseld. Dat de kanalen die functie hebben gehad, is eenvoudig af te leiden uit de beroeting van grote delen van het metselwerk.

Afbeelding: Veldwerkfoto met het metselwerk in het raveelgat. Links verkeert het metselwerk in oorspronkelijke staat. Rechts is de afschuining met een klampmuurtje gemetseld.

Bouwhistorische waarnemingen boven de moerbalk

Boven één van de moerbalken is een deel van de vloer van de kamer verwijderd. Ter plaatse kon worden vastgesteld dat die vloer planken uit verschillende perioden heeft. Oudst was een 30 millimeter dikke grenenhouten plank voorzien groef en met gesmede nagels vastgespijkerd. Loze spijkergaten (vierkant in doorsnede, dus voor gesmede nagels), wijzen erop dat de plank hier is hergebruikt. Hierop sloot een 40 millimeter dikke grenenhouten plank aan zonder messing of groef. Moderne spijkers tonen aan dat deze plank meest waarschijnlijk in de twintigste eeuw is aangebracht, mogelijk 1948. Van de derde plank, staat

de twintigste-eeuwse herkomst wel vast. De 35 millimeter dikke plank is uitgevoerd in vurenhout en met moderne spijkers vastgezet op de vloerbinten.

Afbeelding: Kinderbint steekt nu boven de moerbalk uit. Gesmede spijker is daarbij behouden gebleven. Dat de ingreep vermoedelijk in 1948 werd uitgevoerd, is aannemelijk op basis van een modern spijkertje in de kop van de bint.

Afbeelding: Uitvlakken van de vloer middels stelklosjes boven de dwarsbalk. Op de foto ook de toognagel van de gepende verbinding tussen moerbalk en dwarsbalk.

Door het gat in de vloer kijken we recht op een moerbalk. Precies op de plek waar de dwarsbalk voor de eerder genoemde raveling aansluit. De dwarsbalk (hier 15 x 23 centimeter in doorsnede) is gepend in de moerbalk en aan de bovenzijde uitgelijnd. Dat de verbinding gepend is, kunnen we opmaken uit een toognagel die een fractie boven de moerbalk uitsteekt. De oorspronkelijkheid van de verbinding blijkt onder andere uit kraslijnen op de dwarsbalk. De moerbalk heeft een breedte van 33 centimeter en heeft een circa 1 centimeter diepe inkeping ten behoeve van de dwarsbalk. De hoogte van de moerbalk kon niet exact worden bepaald omdat tegen de balk regels zijn gespijkerd. Vermoedelijk zijn die regels in 1948 aangebracht.

De moerbalk is uitgevoerd met ondiepe inkepingen ten behoeve van kinderbinten. De binten steken nu zo'n 9 centimeter boven de moerbalk uit. Oorspronkelijk was dat zeker niet het geval en lagen de binten dieper in de moerbalk verzonken. Door verzakking van de vloer naar verloop van tijd, is die toestand gewijzigd. Tussen binten en moerbalk zijn klossen aangebracht om op die manier de vloer weer vlak (of in ieder geval minder scheef) te krijgen. Waarschijnlijk is dat in 1948 gedaan. Aardig detail daarbij is dat de gesmede spijkers waarmee de binten met de moerbalk verbonden zijn, daarbij behouden zijn gebleven. Boven de dwarsbalk ten behoeve van de raveling was deze werkwijze onhandig. De dwarsbalk is immers in de moerbalk gepend. Hier werd er voor gekozen om stelklosjes op de balk aan te brengen.

Kleurhistorie

Op het natuursteenwerk van de deuropening van ruimte 123 zijn verfmonsters verzameld. Deze plaatsen waar de monsters zijn gehaald, zijn afgetekend. De monsters zijn in reageerbuisjes gestopt en bij BAAC gearhiveerd voor toekomstig laboratoriumonderzoek. Er is een begin gemaakt met een kleurentrapje. Dat trapje kon niet worden voltooid vanwege invallende duisternis.

Afbeelding: Afgetekende plaats van monstername, in dit geval monster 2.

Afbeelding: Verzamelde verfmonsters.

Op de vloerbalken zijn vermoedelijk ook nog oude kleurafwerkingen aanwezig. Nader (microscopisch) onderzoek in de toekomst zou dit uit moeten wijzen. Nu zien we op de dwarsbalk bijvoorbeeld een

kleurovergang en op binten lijkt sprake van een verticaal biesje te zijn. Door het kleine kijkgat is dat niet met zekerheid te stellen.

Documentatietekening

